

VLOGA PRIMARNE SOCIALIZACIJE PRI OBLIKOVANJU EKOLOŠKIH VREDNOT MLADOSTNIKOV: KVALITATIVNA RAZISKAVA MED SREDNJEŠOLCI

ANDREJ OMULEC^{1*}, EMIL KARAIĆ^{2*}, EVA IVANČIČ³ IN
PETRA CAJNKO⁴

Sprejeto

6. 4. 2026

Recenzirano

3. 7. 2026

Izdano

14. 8. 2026

¹ Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici, Nova Gorica, Slovenija. E-pošta: andrej.omulec@fuds.si.

² Fakulteta za uporabne družbene študije v Novi Gorici, Nova Gorica, Slovenija. E-pošta: emil.karajic@fuds.si.

³ Univerza v Mariboru, Pedagoška fakulteta, Maribor, Slovenija. E-pošta: eva.ivancic@student.um.si.

⁴ Univerza v Mariboru, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Maribor, Slovenija. E-pošta: petra.cajnko@um.si.

DOPISNI AVTOR

andrej.omulec@fuds.si (*Omulec in Karaić sta kot prva avtorja enakorredno prispevala k temu delu.)

Povzetek Oblikovanje ekoloških vrednot predstavlja pomemben proces razvoja okoljsko odgovornega vedenja, pri katerem ima primarna socializacija ključno vlogo. Namen raziskave je bil proučiti, kako srednješolci razumejo vpliv primarne socializacije na oblikovanje ekoloških vrednot. Raziskava temelji na kvalitativnem pristopu. Podatki so bili zbrani s fokusno skupino osmih srednješolcev in analizirani z uporabo kvalitativne vsebinske analize. Rezultati kažejo, da udeleženci družino prepoznajo kot najpomembnejši dejavnik razvoja ekoloških vrednot, pri čemer izpostavljajo zgled staršev, družinske navade in neposredne izkušnje. Šolo razumejo kot pomemben prostor razvoja okoljskega znanja, medije pa predvsem kot vir informacij, ki utrjuje že oblikovana stališča. Udeleženci poudarjajo, da imajo osebni zgled, praktično učenje in vsakodnevno ravnanje večji vpliv kot zgolj posredovanje informacij. Raziskava prispeva kvalitativni vpogled v razumevanje oblikovanja ekoloških vrednot med srednješolci ter poudarja pomen primarne socializacije kot temelja trajnostno usmerjenega vedenja.

Ključne besede:

primarna
socializacija,
ekološke
vrednote,
mladostniki,
kvalitativna
raziskava,
trajnostni
razvoj.

<https://doi.org/10.18690/analipazuhd.12.1-2.45-73.2026>
Besedilo © Omulec, Karaić, Ivančič in Cajnko, 2026

THE ROLE OF PRIMARY SOCIALIZATION IN THE DEVELOPMENT OF ADOLESCENTS' ECOLOGICAL VALUES: A QUALITATIVE STUDY AMONG SECONDARY SCHOOL STUDENTS

ANDREJ OMULEC^{1*}, EMIL KARAIČ^{2*}, EVA IVANČIČ³ AND
PETRA CAJNKO⁴

Accepted

6. 4. 2026

Revised

3. 7. 2026

Published

14. 8. 2026

¹ 8 Faculty of Applied Social Studies, Nova Gorica, Slovenia. E-mail: andrej.omulec@fuds.si.

² Faculty of Applied Social Studies, Nova Gorica, Slovenia. E-mail: emil.karajic@fuds.si.

³ University of Maribor, Faculty of Education, Maribor, Slovenia. E-mail: eva.ivancic@student.um.si.

⁴ University of Maribor, Faculty of Natural Sciences and Mathematics, Maribor, Slovenia. E-mail: petra.cajnko@um.si.

CORRESPONDING AUTHOR

andrej.omulec@fuds.si (*Omulec and Karaič are co-first authors and contributed equally to this work.)

Abstract The development of ecological values is a key process in fostering environmentally responsible behaviour, with primary socialisation playing a crucial role. This study examined how secondary school students perceive the influence of primary socialisation on the development of ecological values. A qualitative research approach was employed. Data were collected through a focus group involving eight purposively selected secondary school students and analysed using qualitative content analysis. The findings indicate that participants perceive the family as the most influential factor in the development of ecological values, emphasising parental role modelling, everyday family practices, and direct experiences. School is recognised as an important setting for developing environmental knowledge, while the media are viewed primarily as a source of information that reinforces existing environmental attitudes. Participants highlight that personal example, experiential learning, and everyday behaviour have a stronger influence than the mere transmission of information. The study provides a qualitative insight into secondary school students' understanding of ecological value formation and highlights the importance of primary socialisation as a foundation for sustainable behaviour.

Keywords:

innovations,
in-licensing,
out-licensing,
mergers and
acquisitions,
pharmaceutical industry

<https://doi.org/10.18690/analipazuhd.12.1-2.45-73.2026>
Text © Omulec, Karaič, Ivančič in Cajnko, 2026

1 Uvod

Vprašanje oblikovanja posameznikovega odnosa do okolja postaja eno izmed osrednjih raziskovalnih področij sodobnih družboslovnih in pedagoških znanosti. Podnebne spremembe, izguba biotske raznovrstnosti ter vse večji pritiski na naravne vire zahtevajo razvoj okoljsko odgovornih posameznikov, pri čemer se vse pogostje izpostavlja pomen zgodnjih razvojnih izkušenj in procesov socializacije. Raziskave kažejo, da okoljsko odgovorno vedenje ni zgolj posledica znanja o okoljskih problemih, temveč predvsem notranje ponotranjenih vrednot, norm in prepričanj, ki se začnejo oblikovati že v zgodnjem otroštvu (Gatersleben idr., 2014).

Primarna socializacija predstavlja prvi in najpomembnejši proces oblikovanja posameznikove osebnosti. Družina kot otrokovo prvo socialno okolje pomembno vpliva na razvoj čustvenih vzorcev, moralnega presojanja, vrednotnega sistema in načinov vedenja, ki jih posameznik kasneje prenaša tudi v širše družbeno okolje (Osher idr., 2020; Bornstein idr., 2022). Čeprav kasneje pomembno vlogo prevzamejo šola, vrstniki in mediji, številne raziskave potrjujejo, da primarno družinsko okolje ostaja najpomembnejši dejavnik pri oblikovanju trajnejših življenjskih vrednot (Reiss idr., 2023; Lanjekar idr., 2022).

Oblikovanje odnosa do okolja lahko razumemo kot del širšega procesa razvoja vrednot. Vrednote predstavljajo razmeroma stabilne notranje usmeritve, ki posamezniku omogočajo presojanje situacij in usmerjajo njegovo vedenje. Okoljsko odgovorno ravnanje zato ni zgolj rezultat zunanjih pravil ali trenutne motivacije, temveč predvsem posledica ponotranjenih vrednot, ki se razvijajo skozi dolgotrajne socializacijske procese (Gatersleben idr., 2014).

Teoretično raziskava izhaja iz koncepta primarne socializacije ter psihodinamskega koncepta projekcijske identifikacije. Primarna socializacija pojasnjuje, da otrok preko vsakodnevnih interakcij s pomembnimi drugimi postopoma ponotranji vedenjske vzorce, norme in vrednote družinskega okolja. Koncept projekcijske identifikacije pa omogoča razumevanje globljega psihološkega mehanizma, preko katerega otrok ne prevzema zgolj opazovanega vedenja, temveč tudi čustvene odzive, načine doživljanja sveta ter vrednotne orientacije svojih primarnih skrbnikov. Tako oblikovane notranje predstave pomembno usmerjajo posameznikovo kasnejše vedenje tudi v drugih socialnih okoljih.

Na podlagi navedenih teoretičnih izhodišč izhajamo iz predpostavke, da odnos do naravnega okolja ni spontano oblikovana lastnost posameznika, temveč rezultat zgodnjih razvojnih procesov, pri katerih ima družina osrednjo vlogo. Če otrok v primarnem okolju razvija odgovoren odnos do narave, spoštovanje življenja in občutek osebne odgovornosti, obstaja večja verjetnost, da bodo te vrednote ostale prisotne tudi v odraslosti ter se odražale v njegovem vsakodnevnem ravnanju.

Namen raziskave je bil raziskati, kako srednješolci razumejo pomen primarnega družinskega okolja pri oblikovanju ekoloških vrednot ter kateri dejavniki po njihovem mnenju najbolj prispevajo k razvoju okoljsko odgovornega vedenja. Raziskava želi prispevati k boljšemu razumevanju mehanizmov prenosa ekoloških vrednot med generacijami ter osvetliti vlogo družine v procesu oblikovanja trajnostno naravnane osebnosti.

Čeprav raziskava izhaja iz koncepta primarne socializacije, vključuje tudi sekundarne socializacijske dejavnike (šola in medije), saj njihova primerjava omogoča celovitejše razumevanje relativnega pomena družinskega okolja pri oblikovanju ekoloških vrednot.

2 Teoretična izhodišča

Teoretična izhodišča raziskave temeljijo na spoznanjih razvojne psihologije, sociologije družine ter teorijah socializacije, ki poudarjajo odločilen vpliv zgodnjih razvojnih izkušenj na oblikovanje posameznikove osebnosti, vrednotnega sistema in vedenja. V sodobni znanstveni literaturi prevladuje stališče, da se temeljni vzorci odnosa do sebe, drugih ljudi in okolja oblikujejo predvsem v procesu primarne socializacije, pri čemer ima družina kot otrokovo prvo socialno okolje osrednjo razvojno vlogo (Osher idr., 2020; Bornstein idr., 2022).

Pri razlagi oblikovanja vrednot raziskava izhaja iz predpostavke, da otrok preko vsakodnevnih interakcij s primarnimi skrbniki postopoma ponotranji vedenjske vzorce, norme in vrednote, ki postanejo del njegove osebnostne strukture. Ta proces pojasnjujejo teorije primarne socializacije, dodatno pa ga osvetljuje psihodinamski koncept projekcijske identifikacije, ki poudarja, da otrok ne prevzema zgolj opazovanega vedenja pomembnih drugih, temveč tudi njihove načine doživljanja, čustvenega odzivanja in vrednotenja sveta. Tako oblikovane notranje predstave

pomembno usmerjajo posameznikovo vedenje tudi v kasnejših življenjskih obdobjih.

Ker ekološke vrednote predstavljajo pomemben del posameznikovega vrednotnega sistema, jih ni mogoče razumeti ločeno od širših vzgojnih in socializacijskih procesov. Oblikovanje odgovornega odnosa do okolja je rezultat dolgotrajnega razvoja, v katerem se prepletajo vplivi družine, vzgojnih praks, šole in širšega družbenega okolja. Namen teoretičnega dela je zato predstaviti ključna izhodišča, ki pojasnjujejo povezanost med primarno socializacijo, vzgojnimi procesi ter razvojem ekoloških vrednot kot temeljem okoljsko odgovornega vedenja posameznika.

2.1 Primarna socializacija in družina kot temelj razvoja posameznika

Primarna socializacija predstavlja prvi in najpomembnejši proces posameznikovega psihosocialnega razvoja, v katerem otrok oblikuje temeljne predstave o sebi, drugih ljudeh in svetu, ki ga obdaja. Ta proces poteka predvsem v družini kot otrokovem prvem socialnem okolju, kjer skozi vsakodnevne interakcije postopoma razvija čustvene vzorce, vrednote, norme ter načine vedenja, ki pomembno vplivajo na njegovo kasnejše delovanje v širšem družbenem prostoru. Izkušnje, pridobljene v zgodnjem otroštvu, otrok ponotranji in jih preko različnih psiholoških mehanizmov prenaša tudi v druga socialna okolja, ki v nadaljnjem razvoju predstavljajo sekundarne dejavnike socializacije.

Družina predstavlja posameznikovo primarno psihosocialno okolje in hkrati temeljni prostor oblikovanja osebnosti. Poleg biološke in socialne funkcije opravlja tudi pomembno vzgojno in razvojno vlogo, saj pomembno vpliva na oblikovanje otrokovega vrednotnega sistema, čustvenega razvoja in vedenjskih vzorcev (Agayeva, 2021). Moči družinskega sistema se posamezniki pogosto ne zavedajo, saj družina ni zgolj skupina ljudi, ki živijo skupaj, temveč dinamičen sistem odnosov, katerega vpliv pogosto presega vpliv posameznega družinskega člana (Puhlman idr., 2024). Znotraj družinskega sistema se oblikujejo značilni komunikacijski vzorci, skupne navade, vedenjski modeli in vrednote, ki se prenašajo iz generacije v generacijo. Vsak član družine prispeva svoje osebne značilnosti in življenjske

izkušnje, hkrati pa razvoj otrok pomembno vpliva tudi na spreminjanje celotnega družinskega sistema (Reiss idr., 2023; Rauscher idr., 2020).

Razvoj posameznika poteka v stalni interakciji z njegovim neposrednim okoljem. Družina in drugi pomembni odnosi predstavljajo temeljne mikro-kontekste človekovega razvoja, znotraj katerih se oblikujejo motivacija, čustva, socialne kompetence in vedenjski vzorci (Osher idr., 2020). Prav ti zgodnji razvojni konteksti pomembno vplivajo tudi na oblikovanje posameznikovega vrednotnega sistema, ki kasneje usmerja njegovo ravnanje v različnih življenjskih situacijah (Lanjekar idr., 2022). Posameznika zato ni mogoče razumeti brez poznavanja njegovega primarnega socialnega okolja, saj zgodnje izkušnje predstavljajo temelj njegovega nadaljnjega psihosocialnega razvoja. Ob tem pa družina ni izoliran sistem, temveč je vpeta v širše družbene podsisteme, kot so šola, lokalna skupnost in kultura, s katerimi posameznik skozi življenje vzpostavlja vedno kompleksnejše interakcije (Osher idr., 2020).

Glede na svojo organiziranost in strukturo lahko družine razvrščamo v različne tipe. Strokovna literatura najpogosteje razlikuje med jedrno, razširjeno ter večgeneracijsko družino. Jedrna družina praviloma vključuje starša oziroma skrbnika in otroka oziroma otroke, razširjena družina pa poleg tega vključuje še druge sorodnike, kot so stari starši, tete, strici ali drugi družinski člani. Večgeneracijske družine povezujejo najmanj tri generacije in omogočajo intenzivnejši medgeneracijski prenos izkušenj, vrednot ter življenjskih navad (Potočnik, 2008). Pomembneje od same strukture družine pa je njeno delovanje. Enostarševska družina z enim otrokom se po svojih značilnostih razlikuje od razširjene družine z več otroki, vendar to samo po sebi ne pomeni, da ena družinska oblika zagotavlja kakovostnejšo vzgojo od druge. Raziskave poudarjajo, da je za otrokov razvoj bistveno predvsem kakovost družinskih odnosov, čustvena varnost, stabilnost okolja ter doslednost vzgojnega delovanja, ne pa sama organizacijska oblika družine (Potočnik, 2008).

Družinski odnosi in medgeneracijske vezi predstavljajo osrednji okvir otrokovega psihološkega razvoja. Vloge, vzorci vedenja in načini odzivanja, ki se prenašajo iz generacije v generacijo, se postopoma vtisnejo v otrokovo psihološko strukturo. Sodobne razvojne teorije poudarjajo, da primarni odnosi predstavljajo ključne dejavnike razvoja, njihovi učinki pa se kopičijo skozi generacije kot varovalni ali pa kot dejavniki tveganja, odvisno od kakovosti družinskega okolja (Osher idr., 2020).

Družina je lahko prostor varnosti, zaupanja in osebnostne rasti, lahko pa tudi prostor konfliktov, negotovosti ali travmatičnih izkušenj. Kljub temu številni avtorji poudarjajo, da dolgoročni razvoj posameznika ni odvisen zgolj od doživetih izkušenj, temveč tudi od načina, kako jih posameznik predela in jim pripiše pomen (An idr., 2024; Walsh, 2016).

Raziskave kažejo, da posamezniki, ki odraščajo v spodbudnih, toplih in podpornih družinskih okoljih, praviloma razvijejo večje zaupanje vase, bolj pozitivno samopodobo ter bolj odprt odnos do sveta. Nasprotno pa lahko odraščanje v hladnem, konfliktnem ali zlorabljačem okolju pomembno vpliva na razvoj negotovosti, nezaupanja in težav pri oblikovanju medosebnih odnosov. Izkušnje iz zgodnjega otroštva tako pomembno oblikujejo posameznikove predstave o svetu in njegovem mestu v njem. Otroci, ki doživljajo družino kot varen prostor, pogosteje razvijejo občutek zaupanja, odgovornosti in pripravljenosti za sodelovanje z drugimi, medtem ko negativne zgodnje izkušnje pogosto puščajo dolgoročne posledice tako na psihološkem kot tudi telesnem področju (Rohner, 2021; Rauscher idr., 2020).

Na podlagi predstavljenih teoretičnih izhodišč lahko sklenemo, da družina predstavlja temeljni razvojni prostor, v katerem se oblikujejo prve vrednote, moralna načela in vedenjski vzorci posameznika. Prav skozi procese primarne socializacije otrok ponotranji odnos do sebe, drugih ljudi ter širšega družbenega in naravnega okolja. Ti zgodnji vzorci predstavljajo izhodišče za razvoj odgovornega ravnanja tudi v kasnejših življenjskih obdobjih, zato lahko primarno družinsko okolje razumemo kot ključni dejavnik pri oblikovanju posameznikovega odnosa do okolja in razvoju ekoloških vrednot. Podobno ugotavljajo tudi Cajnko idr. (2025), ki poudarjajo, da kakovost družinskega in širšega socialnega okolja pomembno prispeva k oblikovanju otrokove osebnosti, vedenja ter vrednotnega sistema, ki se odraža tudi v njegovem kasnejšem delovanju.

2.2 Vzgojni procesi in razvoj vrednot

Čeprav družina predstavlja temeljno okolje otrokovega razvoja, sama prisotnost družine še ne zagotavlja oblikovanja pozitivnih osebnostnih lastnosti in vrednot. Ključno vlogo pri tem imajo vzgojni procesi, ki potekajo skozi vsakodnevne odnose med starši in otrokom. Preko vzgoje otrok postopoma razvija moralno presojanje, socialne kompetence, občutek odgovornosti ter notranjo disciplino. Vrednote se ne

oblikujejo zgolj z neposrednim poučevanjem, temveč predvsem preko zgleda staršev, njihovih odzivov v vsakodnevnih situacijah ter kakovosti medosebnih odnosov. Vzgoja zato predstavlja enega najpomembnejših mehanizmov primarne socializacije, preko katerega otrok ponotranji vedenjske vzorce in življenjske vrednote, ki kasneje usmerjajo njegovo ravnanje tudi izven družinskega okolja.

Vzgojno delovanje primarnih skrbnikov predstavlja enega ključnih dejavnikov otrokovega psihosocialnega razvoja. Raziskave kažejo, da način vzgoje pomembno vpliva na oblikovanje vedenjskih vzorcev, vrednot, norm ter idealov, ki usmerjajo posameznikovo kasnejše delovanje v družbi. Preko vsakodnevnih interakcij otrok postopoma razvija moralno presojanje, socialne kompetence in občutek odgovornosti, ki predstavljajo pomembno podlago za njegovo nadaljnje vključevanje v družbeno okolje. Neustrezni vzgojni pristopi lahko prispevajo k razvoju disfunkcionalnih medosebnih odnosov ter manj odgovornega odnosa do družbe in širšega naravnega okolja (Bornstein idr., 2022; Rohner, 2021).

Pri oblikovanju vrednot je pomembno, da vzgojni proces ne temelji zgolj na posredovanju informacij, temveč tudi na otrokovem neposrednem doživljanju sveta. Kroflič in Turnšek (2018) poudarjata pomen doživljajskih vzgojnih pristopov, saj otroku omogočajo razvoj življenjskega smisla in pristnega odnosa do življenja. Pozitivne izkušnje, pridobljene v zgodnjem otroštvu, predstavljajo pomemben temelj za oblikovanje trajnih moralnih in osebnih vrednot, ki posameznika usmerjajo tudi v kasnejših razvojnih obdobjih.

Vzgoja vrednot v zgodnjem otroštvu je usmerjena v razvoj otrokovega etičnega značaja, čustvene zrelosti ter socialnih kompetenc. Pri tem imajo odločilno vlogo odrasli, ki vrednot ne posredujejo zgolj z besedami, temveč predvsem z lastnim zgledom. Starši kot primarni skrbniki in kasneje učitelji kot pomembni sekundarni socializacijski dejavniki s svojim ravnanjem, načinom komunikacije in medosebnimi odnosi pomembno vplivajo na ponotranjenje vrednot pri otroku. Z ustvarjanjem vrednotno spodbudnega okolja omogočajo medgeneracijski prenos moralnih in družbenih vrednot, ki posamezniku dajejo občutek smisla, odgovornosti in pripadnosti (Lin idr., 2025).

V kontekstu oblikovanja odnosa do okolja sodobne raziskave vse pogosteje poudarjajo pomen izkustvenega učenja. Neposredne izkušnje z naravo, sodelovanje

pri okoljskih dejavnostih ter aktivno vključevanje otrok in mladostnikov v reševanje okoljskih izzivov prispevajo k učinkovitejšemu razvoju okoljske ozaveščenosti in trajnejšemu oblikovanju ekoloških vrednot. V primerjavi s pretežno transmisijским poučevanjem izkustveno učenje spodbuja globlje razumevanje pomena varovanja okolja ter večjo pripravljenost posameznika za okoljsko odgovorno ravnanje (Katalinić, 2011).

2.2.1 Pomen jasnih meja pri vzgoji

Eden izmed pomembnih elementov učinkovitega vzgojnega delovanja je postavljanje jasnih, razvojno primernih in doslednih meja. Raziskave poudarjajo, da otrok občutek varnosti razvija predvsem v okolju, kjer so pravila razumljiva, dosledno uveljavljena ter podprta s toplimi in podporno naravnanimi medosebnimi odnosi. Jasno postavljene meje otroku omogočajo razvoj samoregulacije, notranje discipline ter občutka odgovornosti za lastno vedenje, kar predstavlja pomembno podlago za njegovo kasnejše socialno delovanje.

Žorž (2009) razvijenost opredeljuje kot enega pomembnejših sodobnih vzgojnih izzivov in poudarja, da otrok brez ustreznih razvojnih omejitev težje razvije mehanizme samoregulacije ter učinkovitega soočanja z življenjskimi zahtevami. Avtor izpostavlja, da se sposobnost spoprijemanja z obremenitvami razvija predvsem skozi postopno soočanje z omejitvami in odgovornostjo, ki otroku omogočata razvoj psihološke odpornosti.

Pomembnost ustrezne starševske regulacije potrjujejo tudi sodobne raziskave, ki kažejo, da starševski nadzor otroku predstavlja predvsem občutek varnosti in predvidljivosti. Olson idr. (2023) ter Li idr. (2025) ugotavljajo, da otrok za zdrav razvoj potrebuje jasno postavljene meje, ki so prilagojene njegovi razvojni stopnji. Ob tem imajo pomembno vlogo tudi starši kot vedenjski modeli, saj otrok notranjo disciplino razvija predvsem preko opazovanja njihovega ravnanja. Zato je pomembno, da so starševska dejanja usklajena z vrednotami in pravili, ki jih posredujejo otroku (Reiss idr., 2023; Rauscher idr., 2020).

Grusec (2011) poudarja, da je eden temeljnih ciljev družinske socializacije razvoj otrokove sposobnosti razumevanja družbenih norm in posledic lastnega vedenja. Starši otroku postopoma postavljajo razvojno primerne zahteve ter mu omogočajo

razvijanje občutka odgovornosti do sebe in drugih. Ustrezna raven starševske regulacije spodbuja razvoj socialne odgovornosti, medtem ko lahko pretirano permissivna ali pretirano avtoritarna vzgoja negativno vplivata na razvoj otrokove osebnosti. Neustrezna starševska kontrola lahko vodi bodisi v vedenjske težave bodisi v zmanjšano avtonomijo ter oteženo oblikovanje osebne identitete (Pinquart, 2017; Schneider idr., 2022).

Sodobna razvojna psihologija poudarja, da učinkovita vzgoja ne temelji zgolj na postavljanju pravil, temveč predvsem na podpornih odnosih med starši in otrokom. Lanjekar idr. (2022) ugotavljajo, da zdrava starševska regulacija vključuje sposobnost prepoznavanja in sprejemanja otrokovih čustev ter usmerjanje njihovega ustreznega izražanja. Takšno družinsko okolje otroku zagotavlja občutek varnosti, spodbuja razvoj notranje discipline in krepi zaupanje vase, kar pomembno prispeva k njegovemu celostnemu psihosocialnemu razvoju.

Sunderland (2010) opozarja, da starši zaradi želje po ohranjanju pozitivnega odnosa z otrokom včasih težko postavljajo meje, kar lahko vodi v pretirano permissivno vzgojo. Pomanjkanje jasnih pravil pri otroku zmanjšuje občutek varnosti in otežuje razvoj socialne odgovornosti. Dosledno postavljena pravila, ki jih spremljata ustrezna pohvala in razvojno primerne posledice neustreznega vedenja, prispevajo k oblikovanju občutka pravičnosti ter razumevanju družbeno sprejemljivega vedenja. Pomemben element zdravega družinskega delovanja predstavljajo tudi jasno opredeljene meje med posameznimi družinskimi vlogami. Perrin idr. (2013) poudarjajo, da ustrezna razmejitev med starševskim in otroškim podsistemom prispeva k stabilnosti družinskega sistema, medtem ko neustrezno oblikovane meje lahko povečujejo tveganje za vedenjske in čustvene težave otrok.

Na razvoj otroka pomembno vpliva tudi čustveno vzdušje v družini. Sunderland (2010) pojasnjuje, da otroci zelo občutljivo zaznavajo čustvena stanja svojih staršev. Dolgotrajna izpostavljenost konfliktom, povišanemu stresu ali nepredvidljivim odzivom lahko negativno vpliva na otrokov čustveni razvoj in občutek varnosti. Nasprotno pa spodbudni medosebni odnosi, igra, toplota in čustvena podpora prispevajo k razvoju empatije, zaupanja ter pozitivnih socialnih odnosov.

Predstavljena spoznanja potrjujejo, da razvoj notranje discipline, odgovornosti in vrednot ni odvisen zgolj od postavljanja pravil, temveč predvsem od kakovosti

vzgojnih odnosov, doslednosti starševskega ravnanja in čustveno varnega družinskega okolja. Prav ti dejavniki predstavljajo pomembno podlago tudi za razvoj odgovornega odnosa do naravnega okolja in oblikovanje trajnih ekoloških vrednot.

2.3 Razvoj ekoloških vrednot

Ekološke vrednote predstavljajo del širšega posameznikovega vrednotnega sistema in pomembno usmerjajo njegov odnos do naravnega okolja. Vrednote so relativno stabilne usmeritve, ki posamezniku omogočajo presojanje življenjskih situacij ter vplivajo na njegove odločitve in vedenje. V primerjavi s posameznimi stališči ali trenutnimi prepričanji imajo vrednote trajnejši in globlji vpliv na vedenjske vzorce, saj predstavljajo notranje kriterije, na podlagi katerih posameznik presoja, kaj je pravilno, odgovorno in družbeno zaželeno. Raziskave kažejo, da vrednote predstavljajo enega najpomembnejših napovednikov okoljsko odgovornega vedenja, saj posameznike usmerjajo k ravnanju, ki prispeva k ohranjanju naravnega okolja in trajnostnemu razvoju (Gatersleben idr., 2014).

Oblikovanje ekoloških vrednot se začne že v zgodnjem otroštvu kot del procesa primarne socializacije. Prve predstave o naravi, odgovornosti in skrbi za okolje otrok pridobi v družinskem okolju, kjer preko opazovanja in posnemanja vedenja staršev ter drugih pomembnih odraslih ponotranja vsakodnevne navade in vrednote. Okoljsko odgovorno vedenje, kot so ločevanje odpadkov, varčna raba energije in vode, spoštljiv odnos do živih bitij ter skrb za skupni življenjski prostor, otrok najprej spozna kot del vsakodnevnega družinskega življenja. Pri tem imajo odločilno vlogo zgled staršev, doslednost njihovega ravnanja ter vrednote, ki jih družina dejansko živi.

Proces oblikovanja ekoloških vrednot se nadaljuje tudi v sekundarnih socializacijskih okoljih. Šola kot pomembna vzgojno-izobraževalna institucija nadgrajuje izkušnje, pridobljene v družini, ter otrokom in mladostnikom omogoča sistematično razvijanje okoljskega znanja, kritičnega mišljenja in odgovornega ravnanja do narave. Poleg formalnega izobraževanja pomembno vlogo predstavljajo tudi vrstniki, lokalna skupnost in mediji, ki s svojimi sporočili vplivajo na oblikovanje posameznikovih stališč do okoljskih vprašanj. Kljub temu številne raziskave poudarjajo, da imajo sekundarni dejavniki največji učinek takrat, ko nadgrajujejo

vrednote, ki so bile razvite že v primarnem družinskem okolju (Osher idr., 2020; Bornstein idr., 2022).

Sodobni pristopi k okoljski vzgoji poudarjajo, da zgolj poznavanje okoljskih problemov še ne zagotavlja okoljsko odgovornega vedenja. Posameznik lahko razume posledice podnebnih sprememb ali onesnaževanja, vendar brez ponotranjenih vrednot takšno znanje pogosto ne vodi do dejanskih sprememb vedenja. Zato razvoj ekoloških vrednot temelji na dolgotrajnem procesu socializacije, v katerem se prepletajo znanje, čustvene izkušnje, osebni zgled pomembnih drugih in neposreden stik z naravo. Prav zaradi tega je pri oblikovanju trajnostnega odnosa do okolja pomembno povezovanje družinskega okolja, vzgojno-izobraževalnih ustanov ter širšega družbenega prostora.

Pregled predstavljene literature kaže, da razvoj ekoloških vrednot ni rezultat enega samega dejavnika, temveč kompleksnega procesa, v katerem imajo pomembno vlogo družina, vzgojni procesi, šola in širše družbeno okolje. Ob tem pa raziskave dosledno poudarjajo, da se temeljne vrednotne usmeritve oblikujejo predvsem v procesu primarne socializacije, medtem ko drugi socializacijski dejavniki te vrednote večinoma utrjujejo, dopolnjujejo ali preoblikujejo. Kljub številnim raziskavam ostaja odprto vprašanje, kako mladi sami razumejo vpliv primarnega družinskega okolja na oblikovanje njihovega odnosa do narave in okolja. Prav preverjanju tega vprašanja je namenjena pričujoča raziskava, ki skozi kvalitativni pristop proučuje doživljanje srednješolcev glede pomena primarne socializacije pri razvoju ekoloških vrednot.

3 Metodologija

Raziskava temelji na kvalitativnem raziskovalnem pristopu, katerega namen je poglobljeno razumeti, kako srednješolci doživljajo vpliv primarne socializacije na oblikovanje ekoloških vrednot. Kvalitativni pristop omogoča raziskovanje pomenov, izkušenj in subjektivnih interpretacij posameznikov, zato je primeren za proučevanje kompleksnih socialnih pojavov, ki jih ni mogoče zadovoljivo pojasniti zgolj s kvantitativnimi metodami.

Kot raziskovalna metoda je bila uporabljena polstrukturirana fokusna skupina, saj omogoča interakcijo med udeleženci ter spodbuja razpravo, skozi katero se oblikujejo različni pogledi, stališča in izkušnje. Razprava med udeleženci omogoča

globlji vpogled v razumevanje raziskovanega pojava kot individualni intervjuji, saj udeleženci svoje odgovore dopolnjujejo, pojasnjujejo ali kritično ovrednotijo.

3.1 Udeleženci raziskave

V raziskavi je sodelovalo osem ($n = 8$) dijakov srednje šole, izbranih po načelu namenskega vzorčenja z namenom oblikovanja heterogene fokusne skupine. Pri izboru smo želeli zagotoviti raznolikost glede na izobraževalni program, spol, starost in okolje bivanja, saj lahko navedeni dejavniki pomembno vplivajo na oblikovanje odnosa do okolja.

V raziskavo sta bila vključena po dva dijaka iz programov ekonomska gimnazija, ekonomski tehnik, logistični tehnik in trgovec. Skupino so sestavljali štiri dijaki in štiri dijakinje, stari med 15 in 18 let, ki prihajajo iz mestnega in podeželskega okolja. Takšna sestava fokusne skupine je omogočila primerjavo različnih pogledov in izkušenj glede oblikovanja ekoloških vrednot.

Vsi udeleženci so bili pred začetkom raziskave seznanjeni z namenom raziskave ter prostovoljno sodelovali. Zagotovljena jim je bila anonimnost, zaupnost podatkov in možnost umika iz raziskave kadar koli med izvedbo fokusne skupine.

3.2 Potek zbiranja podatkov

Podatki so bili zbrani s pomočjo polstrukturirane fokusne skupine, ki jo je vodil moderator po vnaprej pripravljenem protokolu vprašanj. Raziskovalna vprašanja so bila oblikovana na podlagi pregleda znanstvene literature ter teoretičnih izhodišč raziskave.

Fokusna skupina je potekala v sproščenem in za vse udeležence enakem okolju. Raziskovalca sta imela med izvedbo jasno razdeljeni vlogi. Prvi raziskovalec je vodil razpravo, postavljал dodatna pojasnjevalna vprašanja ter skrbel za aktivno vključevanje vseh udeležencev. Drugi raziskovalec je pripravljал sprotne raziskovalne zapiske (angl. jottings), beležil neverbalne odzive udeležencev ter zagotavljal tehnično izvedbo zvočnega snemanja.

Po zaključeni izvedbi je bil zvočni posnetek v celoti transkribiran, zapisani raziskovalni zapiski pa so bili uporabljeni kot dopolnilni vir pri interpretaciji odgovorov.

3.3 Analiza podatkov

Analiza podatkov je potekala po načelih kvalitativne vsebinske analize. Po transkripciji zvočnih posnetkov sta raziskovalca večkrat prebrala celotno besedilo z namenom celostnega razumevanja vsebine. V prvi fazi analize je bilo izvedeno odprto kodiranje, pri katerem so bile identificirane pomenske enote, pomembne za raziskovalna vprašanja. Primer postopka odprtega kodiranja in oblikovanja kategorij je prikazan v Tabeli 1.

Tabela 1: Primer postopka odprtega kodiranja odgovorov udeležencev

Izjava udeleženca	Oblikovana koda	Kategorija	Tema
»Starši so me že kot otroka naučili ločevati odpadke in paziti, da po nepotrebem ne porabljamo vode.«	zgled staršev	Družina	Dejavniki razvoja ekoloških vrednot
»Če vsak naredi nekaj malega, lahko skupaj naredimo veliko razliko.«	osebna odgovornost	Odgovornost do okolja	Pomen ekoloških vrednot
»V šoli smo veliko izvedeli o podnebnih spremembah.«	okoljsko izobraževanje	Šola	Dejavniki razvoja ekoloških vrednot
»Otroku moraš pokazati, kako ravnati z naravo.«	učenje z zgledom	Medgeneracijski prenos	Medgeneracijski prenos ekoloških vrednot

Vir: lasten

Tabela 1 prikazuje primer poteka kvalitativne vsebinske analize, pri kateri so bile iz posameznih izjav udeležencev najprej oblikovane kode. Sorodne kode so bile nato združene v vsebinske kategorije, iz katerih so se oblikovale osrednje teme raziskave. Na enak način je bila analizirana celotna zbirka transkribiranih podatkov fokusne

skupine. V drugi fazi so bile sorodne kode združene v vsebinsko povezane kategorije in podkategorije. Oblikovane kategorije so predstavljale temelj za interpretacijo rezultatov ter primerjavo ugotovitev z obstoječimi teoretičnimi spoznanji.

Analiza je potekala induktivno, kar pomeni, da so bile kategorije oblikovane na podlagi odgovorov udeležencev in ne vnaprej določenega klasifikacijskega sistema. Končna interpretacija rezultatov je temeljila na povezovanju ugotovljenih kategorij z raziskovalnimi vprašanji in teoretičnimi izhodišči raziskave.

Tabela 2 prikazuje povezavo med raziskovalnimi vprašanji, v procesu kvalitativne vsebinske analize oblikovanimi kategorijami ter značilnimi kodami. Tako strukturirana predstavitev omogoča večjo transparentnost analitičnega postopka in predstavlja izhodišče za interpretacijo rezultatov raziskave.

Tabela 2: Povezava med raziskovalnimi vprašanji, oblikovanimi kategorijami in značilnimi kodami

Raziskovalno vprašanje	Oblikovane kategorije	Značilne kode
RV1: Kako srednješolci razumejo pomen ekoloških vrednot?	odgovornost do okolja	odgovornost, trajnost, prihodnost, skrb za okolje
RV2: Kako srednješolci doživljajo sebe kot del naravnega okolja?	povezanost z naravo; odgovornost posameznika za stanje okolja	povezanost, osebna odgovornost, vpliv posameznika, vsakodnevno ravnanje
RV3: Katere dejavnike prepoznavajo kot najpomembnejše pri razvoju ekoloških vrednot?	družina; šola; mediji	zgled staršev, okoljska vzgoja, izobraževanje, informiranje, osebne izkušnje
RV4: Kako razumejo medgeneracijski prenos ekoloških vrednot?	medgeneracijski prenos ekoloških vrednot	osebni zgled, vsakodnevne navade, skupne dejavnosti, vzgoja otrok

Vir: lasten

3.4 Zagotavljanje verodostojnosti raziskave

Verodostojnost raziskave smo zagotavljali z uporabo več postopkov. Pri pripravi raziskovalnih vprašanj je sodelovalo več strokovnjakov s področja metodologije znanstvenega raziskovanja, kar je prispevalo k vsebinski ustreznosti raziskovalnega instrumenta.

Med izvedbo fokusne skupine sta sodelovala dva raziskovalca z jasno razdeljenima vlogama, kar je omogočilo raziskovalno triangulacijo. Poleg zvočnih posnetkov so bili uporabljeni tudi raziskovalni zapiski, ki so omogočili dodatno preverjanje interpretacije odgovorov.

Oblikovanje kod, kategorij in končnih interpretacij je potekalo v sodelovanju obeh raziskovalcev. Morebitna razhajanja pri interpretaciji posameznih odgovorov sta raziskovalca uskladila s ponovno analizo transkriptov in doseganjem soglasja. S tem smo povečali zanesljivost kvalitativne analize ter zmanjšali možnost subjektivne interpretacije posameznega raziskovalca.

Pri interpretaciji rezultatov smo posebno pozornost namenili doslednemu povezovanju empiričnih ugotovitev s teoretičnimi izhodišči raziskave, kar dodatno prispeva k verodostojnosti predstavljenih rezultatov.

4 Rezultati

Analiza transkriptov fokusne skupine je pokazala, da udeleženci razvoj ekoloških vrednot razumejo kot večdimenzionalen proces, na katerega vplivajo tako dejavniki primarne socializacije kot tudi širše družbeno okolje. Na podlagi odprtega kodiranja in nadaljnjega združevanja sorodnih kod v vsebinske kategorije so bile oblikovane štiri osrednje teme, ki predstavljajo temelj interpretacije rezultatov: (1) pomen ekoloških vrednot, (2) doživljanje sebe kot dela narave, (3) dejavniki razvoja ekoloških vrednot ter (4) medgeneracijski prenos ekoloških vrednot.

V prvi fazi analize so bile iz odgovorov udeležencev identificirane posamezne pomenske enote, ki so bile nato združene v kode. Sorodne kode so bile v drugi fazi analize povezane v vsebinsko smiselne kategorije in podkategorije, ki omogočajo

sistematično predstavitev rezultatov. Pregled oblikovanih tem, kategorij in značilnih kod je prikazan v Tabeli 3.

Tabela 3: Oblikovane teme, kategorije in značilne kode na podlagi kvalitativne vsebinske analize

Tema	Kategorija	Značilne kode	Primer izjave udeleženca
Pomen ekoloških vrednot	Odgovornost do okolja	trajnost, prihodnost	»Vsak mora prispevati svoj del.«
Doživljanje sebe kot dela narave	Povezanost z naravo	pripadnost, odgovornost	»Narava je del mojega življenja.«
Dejavniki razvoja	Družina	zgled staršev	»Starši so me naučili ločevati odpadke.«
Medgeneracijski prenos	Osebni zgled	vsakodnevne navade	»Otrokom bi pokazal z dejanji.«

Vir: lasten

4.1 Pomen ekoloških vrednot

Analiza odgovorov je pokazala, da vsi udeleženci ekološke vrednote razumejo kot pomemben dejavnik odgovornega odnosa do naravnega okolja. Pri odprtem kodiranju odgovorov so bile najpogostejše identificirane kode odgovornost, trajnost, skrb za okolje in prihodnje generacije, ki so bile združene v tri vsebinske kategorije: odgovornost do okolja, prispevek k trajnostnemu razvoju in osebna dolžnost posameznika.

V kategoriji odgovornost do okolja udeleženci poudarjajo, da je varovanje okolja odgovornost vsakega posameznika in da se odnos do narave izraža predvsem skozi vsakodnevno ravnanje. Med najpogostejše omenjenimi vedenji navajajo ločevanje odpadkov, zmanjševanje količine odpadkov, varčno rabo vode in energije ter skrb za čisto okolje.

Kategorija prispevek k trajnostnemu razvoju vključuje odgovore, v katerih udeleženci poudarjajo, da lahko posameznik z majhnimi, vendar doslednimi dejanji pomembno prispeva k dolgoročnemu izboljšanju stanja okolja. Pri tem izpostavljajo, da spremembe niso odvisne zgolj od velikih družbenih ukrepov, temveč tudi od odgovornega ravnanja vsakega posameznika v vsakdanjem življenju.

V kategoriji osebna dolžnost posameznika udeleženci izražajo prepričanje, da skrb za okolje presega osebni interes in predstavlja moralno odgovornost do skupnosti ter prihodnjih generacij. Po njihovem mnenju se okoljsko odgovorno vedenje oblikuje predvsem skozi zavestno sprejemanje osebne odgovornosti za posledice lastnega ravnanja.

Navedene ugotovitve ponazarjajo tudi izjave udeležencev:

»Vsak lahko naredi nekaj za okolje, tudi če gre samo za ločevanje odpadkov ali varčevanje z vodo.« (U3)

»Če ne bomo sami začeli skrbeti za naravo, bodo posledice občutile prihodnje generacije.« (U7)

Analiza odgovorov tako kaže, da udeleženci ekoloških vrednot ne razumejo zgolj kot abstraktnega sistema prepričanj, temveč predvsem kot vodilo za odgovorno ravnanje, ki se izraža v vsakodnevni odločitvah in dejanjih.

4.2 Doživljanje sebe kot dela narave

Analiza odgovorov je pokazala, da večina udeležencev sebe dojema kot sestavni del naravnega okolja. Pri odprtem kodiranju odgovorov so bile najpogostejše identificirane kode povezanost z naravo, osebna odgovornost, vpliv posameznika in vsakodnevno ravnanje, ki so bile združene v dve vsebinski kategoriji: osebna povezanost z naravo ter odgovornost posameznika za stanje okolja.

Kategorija osebna povezanost z naravo zajema odgovore udeležencev, ki poudarjajo občutek pripadnosti naravi in zavedanje, da je človek njen sestavni del. Udeleženci menijo, da takšno doživljanje spodbuja spoštljivejši odnos do okolja ter večjo pripravljenost za okoljsko odgovorno ravnanje. Med najpogostejše omenjenimi oblikami ravnanja navajajo ločevanje odpadkov, varčno rabo vode in energije ter pogostejše preživljanje prostega časa v naravi.

V kategoriji odgovornost posameznika za stanje okolja udeleženci poudarjajo, da ima vsak posameznik možnost prispevati k varovanju okolja, čeprav so njihova mnenja glede dejanskega vpliva posameznika na širše družbene spremembe deljena. Del udeležencev ocenjuje, da posameznik sam težko bistveno spremeni odnos družbe do okolja, medtem ko drugi poudarjajo, da se vsaka družbena sprememba

začne pri posamezniku in njegovem odgovornem ravnanju. Ne glede na različna stališča pa vsi soglašajo, da osebna odgovornost predstavlja pomemben element razvoja okoljsko odgovornega vedenja.

Navedene ugotovitve ponazarjata tudi naslednji izjavi udeležencev:

»Narava je del našega življenja, zato moramo zanjo skrbeti.« (U2)

»Če vsak naredi nekaj malega, lahko skupaj naredimo veliko razliko.« (U5)

Rezultati kažejo, da udeleženci občutek povezanosti z naravo tesno povezujejo z razvojem osebne odgovornosti za stanje okolja. Po njihovem razumevanju se okoljsko odgovorno vedenje oblikuje predvsem skozi zavedanje, da je posameznik del narave in da s svojim vsakodnevnim ravnanjem prispeva k njenemu ohranjanju.

4.3 Dejavniki razvoja ekoloških vrednot

Analiza odgovorov je pokazala, da udeleženci razvoj ekoloških vrednot razumejo kot rezultat medsebojnega delovanja več dejavnikov. Pri odprtem kodiranju odgovorov so bile najpogostejše identificirane kode zgled staršev, okoljska vzgoja, izobraževanje, informiranje in osebne izkušnje, ki so bile združene v tri osrednje kategorije: družina, šola in mediji.

4.3.1 Družina

Analiza odgovorov kaže, da udeleženci družino prepoznavajo kot najpomembnejši dejavnik razvoja ekoloških vrednot. Pri tem izpostavljajo predvsem zgled staršev, vsakodneвне družinske navade ter skupno izvajanje dejavnosti, povezanih z odgovornim odnosom do okolja. Po njihovem mnenju otrok prve okoljske navade pridobi doma, kjer se preko opazovanja in posnemanja uči pravilnega ravnanja z odpadki, varčne rabe naravnih virov ter spoštljivega odnosa do narave.

Udeleženci poudarjajo, da imajo največji vpliv ravno dejanja staršev in ne zgolj njihove besede. Če starši okoljsko odgovorno ravnanje tudi sami dosledno izvajajo, otroci takšne vedenjske vzorce lažje ponotranjijo in jih kasneje prenašajo tudi v druga življenjska okolja.

To ponazarja tudi izjava enega izmed udeležencev:

»Starši so me že kot otroka naučili ločevati odpadke in paziti, da po nepotrebnem ne porabljamo vode.« (U4)

4.3.2 Šola

Drugo pomembno kategorijo predstavlja šola, ki jo udeleženci razumejo kot pomembno dopolnitev vzgoje, pridobljene v družinskem okolju. Po njihovem mnenju šola prispeva predvsem k razumevanju okoljskih problemov ter ozaveščanju o posledicah človekovega ravnanja z naravo.

Udeleženci ocenjujejo, da se v šoli seznanijo s pomenom trajnostnega razvoja, recikliranja, varovanja naravnih virov in drugih okoljskih vsebin, ki dopolnjujejo vsakodnevne izkušnje iz družinskega okolja. Posebej poudarjajo, da šolske dejavnosti omogočajo bolj sistematično razumevanje okoljskih vprašanj, medtem ko družina pomembneje vpliva na oblikovanje vsakodnevnih navad.

Eden od udeležencev je povedal:

»V šoli smo veliko izvedeli o podnebnih spremembah in recikliranju, doma pa smo se naučili, kako to tudi dejansko izvajati.« (U6)

4.3.3 Mediji

Tretjo kategorijo predstavljajo mediji, ki jih udeleženci prepoznavajo predvsem kot pomemben vir informacij o okoljskih problemih. Iz odgovorov izhaja, da medijsko poročanje prispeva k večji ozaveščenosti o posledicah podnebnih sprememb, onesnaževanja ter drugih okoljskih izzivov.

Udeleženci menijo, da mediji pomembno vplivajo na razumevanje aktualnih okoljskih problemov, vendar njihov vpliv večinoma razumejo kot dopolnitev že oblikovanih vrednot. Po njihovem mnenju mediji posameznika opozarjajo na pomen varovanja okolja, vendar sami po sebi ne morejo nadomestiti vzgoje in osebne zglede, ki ju posameznik pridobi v družini.

Kot je poudaril eden izmed udeležencev:

»Ko po televiziji vidim požare ali poplave, se še bolj zavedam, kako pomembno je varovati naravo.«
(U1)

Analiza odgovorov tako kaže, da udeleženci razvoj ekoloških vrednot razumejo kot rezultat prepletanja različnih socializacijskih dejavnikov. Kljub pomembni vlogi šole in medijev največji vpliv pripisujejo družini, saj menijo, da se prav v primarnem družinskem okolju oblikujejo prve vrednote, navade in vedenjski vzorci, ki kasneje usmerjajo njihov odnos do naravnega okolja.

4.4 Medgeneracijski prenos ekoloških vrednot

Analiza odgovorov je pokazala, da udeleženci razvoj ekoloških vrednot razumejo kot medgeneracijski proces, v katerem imajo starši ključno vlogo pri prenosu vrednot, navad in vedenjskih vzorcev na svoje otroke. Pri odprtem kodiranju odgovorov so bile najpogostejše identificirane kode osebni zgled, vsakodnevne navade, skupne dejavnosti in vzgoja otrok, ki so bile združene v kategorijo medgeneracijski prenos ekoloških vrednot.

Udeleženci poudarjajo, da bi svojim otrokom ekološke vrednote posredovali predvsem z lastnim zgledom in vsakodnevnim ravnanjem. Po njihovem mnenju otrok vrednote najlažje razvija takrat, ko jih opazuje v družinskem okolju in jih postopoma vključuje v svoje vsakodnevne navade. Pri tem izpostavljajo pomen skupnega ločevanja odpadkov, varčne rabe vode in energije, odgovornega odnosa do narave ter skupnega preživljanja prostega časa v naravnem okolju.

Poleg zgleda staršev udeleženci poudarjajo tudi pomen praktičnega učenja. Menijo, da otroci okoljsko odgovorno vedenje učinkoviteje razvijajo preko neposrednih izkušenj kot zgolj preko besednih razlag ali opozoril. Zato ocenjujejo, da morajo starši otrokom omogočiti čim več priložnosti za aktivno vključevanje v dejavnosti, povezane z varovanjem okolja.

Navedene ugotovitve ponazarjata tudi naslednji izjavi udeležencev:

»Otroku moraš pokazati, kako ravnati z naravo, ne samo govoriti o tem.« (U8)

»Če bo otrok videl, da tudi starši skrbijo za okolje, bo to postalo nekaj normalnega.« (U5)

Analiza odgovorov kaže, da udeleženci medgeneracijski prenos ekoloških vrednot razumejo predvsem kot proces učenja z zgledom, pri katerem imajo največji pomen vsakodnevne družinske navade in neposredne izkušnje. Po njihovem mnenju se trajnejše okoljske vrednote oblikujejo predvsem skozi dosledno ravnanje staršev, ki otroku omogoča ponotranjenje okoljsko odgovornega vedenja.

Celotna analiza odgovorov kaže, da udeleženci razvoj ekoloških vrednot razumejo kot rezultat prepletanja primarne in sekundarne socializacije. Med vsemi prepoznanimi dejavniki največji pomen pripisujejo družini, ki jo razumejo kot prvo okolje oblikovanja vrednot, vedenjskih vzorcev in odgovornega odnosa do narave. Šola in mediji po njihovem mnenju pomembno prispevajo k poglobljanju znanja in ozaveščanju, vendar predvsem nadgrajujejo vrednote, ki se začnejo oblikovati že v primarnem družinskem okolju. Udeleženci hkrati poudarjajo, da se ekološke vrednote najuspešneje prenašajo med generacijami preko osebnega zgleda, vsakodnevnih navad in neposrednih izkušenj.

5 Razprava

Namen raziskave je bil proučiti, kako srednješolci razumejo vpliv primarnega družinskega okolja na oblikovanje ekoloških vrednot ter katere dejavnike prepoznavajo kot najpomembnejše pri razvoju okoljsko odgovornega vedenja. Rezultati kvalitativne vsebinske analize kažejo, da udeleženci razvoj ekoloških vrednot razumejo kot dolgotrajen socializacijski proces, pri katerem ima osrednjo vlogo družina, medtem ko šola in mediji delujejo predvsem kot dopolnilna dejavnika pri utrjevanju že oblikovanih vrednot.

Prva pomembna ugotovitev raziskave je, da udeleženci ekološke vrednote razumejo predvsem kot moralno odgovornost posameznika do naravnega okolja in prihodnjih generacij. Pri tem ne izpostavljajo zgolj poznavanja okoljskih problemov, temveč predvsem osebno odgovornost za vsakodnevno ravnanje. Takšno razumevanje potrjuje ugotovitve Gaterslebna idr. (2014), ki poudarjajo, da so prav vrednote eden najpomembnejših napovednikov okoljsko odgovornega vedenja. Naši rezultati dodatno kažejo, da mladi ekoloških vrednot ne dojemajo kot abstraktnih moralnih načel, temveč jih povezujejo s konkretnimi vsakodnevnimi praksami, kot so ločevanje odpadkov, varčevanje z energijo in odgovorna raba naravnih virov. To

nakazuje, da se vrednote pri mladostnikih izražajo predvsem skozi vedenje in ne zgolj skozi deklarativna stališča.

Druga pomembna ugotovitev raziskave se nanaša na doživljanje posameznika kot dela naravnega okolja. Večina udeležencev sebe razume kot sestavni del narave in meni, da občutek povezanosti z naravo spodbuja odgovorno ravnanje do okolja. Takšne ugotovitve so skladne z raziskavo DeVilla idr. (2021), ki ugotavlja, da neposreden stik z naravo krepi okoljsko odgovorna stališča in vedenje. Posebej zanimiva pa je ugotovitev, da so mnenja mladostnikov deljena glede dejanskega vpliva posameznika na širše družbene spremembe. Del udeležencev meni, da posameznik sam težko bistveno vpliva na stanje okolja, drugi pa poudarjajo, da se spremembe vedno začnejo pri posamezniku. Ta razlika kaže na različno razumevanje osebne učinkovitosti pri reševanju okoljskih vprašanj in predstavlja zanimivo izhodišče za nadaljnje raziskovanje.

Osrednja ugotovitev raziskave je nedvomno pomen družine pri oblikovanju ekoloških vrednot. Udeleženci dosledno poudarjajo, da prve okoljske navade, vrednote in vedenjske vzorce pridobijo v družinskem okolju predvsem preko zgleda staršev in vsakodnevnih družinskih praks. Ta ugotovitev potrjuje spoznanja Osherja idr. (2020), Bornsteina idr. (2022) in Reissa idr. (2023), ki družino opredeljujejo kot temeljni razvojni kontekst oblikovanja vrednot in vedenjskih vzorcev. Rezultati naše raziskave pa to spoznanje nadgrajujejo z vidika doživljanja mladostnikov, saj kažejo, da mladi vpliva družine ne razumejo predvsem kot neposrednega poučevanja o ekologiji, temveč kot procesa vsakodnevnega opazovanja, posnemanja in ponotranjenja ravnanja staršev. S tem raziskava dodatno osvetljuje mehanizem prenosa ekoloških vrednot znotraj primarne socializacije.

Rezultati nadalje kažejo, da ima pomembno vlogo tudi šola, vendar predvsem kot prostor sistematičnega razvijanja okoljskega znanja in ozaveščanja. Udeleženci poudarjajo, da šola dopolnjuje vrednote, ki so jih pridobili doma, ter jim omogoča boljše razumevanje okoljskih problemov in trajnostnega razvoja. Takšna ugotovitev je skladna z raziskavami Lin idr. (2025) in Makarove idr. (2025), ki poudarjata pomembno vlogo vzgojno-izobraževalnih ustanov pri razvoju vrednot. Naša raziskava hkrati kaže, da mladi družinsko in šolsko okolje dojemajo kot komplementarna sistema socializacije, pri čemer družina predstavlja temelj oblikovanja vrednot, šola pa njihovo nadgradnjo.

Podobno velja tudi za medije, ki jih udeleženci prepoznavajo predvsem kot pomemben vir informacij o okoljskih problemih. Pri tem poudarjajo predvsem vpliv medijskega poročanja o naravnih nesrečah in posledicah podnebnih sprememb, ki prispeva k večji okoljski ozaveščenosti. Takšna ugotovitev je skladna z raziskavami Wei (2024) ter Kalatzi Pantera idr. (2023), ki ugotavljata, da medijsko poročanje lahko pomembno vpliva na okoljska stališča posameznikov. Naši rezultati pa kažejo, da mladi vpliv medijev razumejo predvsem kot podporni dejavnik, ki utrjuje že oblikovane vrednote, ne pa kot njihov primarni vir.

Pomembna ugotovitev raziskave je tudi razumevanje medgeneracijskega prenosa ekoloških vrednot. Udeleženci menijo, da bi svojim otrokom okoljsko odgovorno vedenje posredovali predvsem preko osebnega zgleda, skupnih dejavnosti in vsakodnevnih navad. Takšno razumevanje potrjuje teoretična izhodišča primarne socializacije, po katerih otrok vrednote razvija predvsem preko opazovanja pomembnih drugih. Hkrati rezultati podpirajo tudi uporabo koncepta projekcijske identifikacije kot možnega razlagalnega okvira, saj kažejo, da mladi razumejo prenos vrednot predvsem kot proces ponotranjenja vedenjskih vzorcev in odnosov, ki jih opazujejo v družinskem okolju.

Prispevek pričujoče raziskave je predvsem v poglobljenem kvalitativnem vpogledu v razumevanje oblikovanja ekoloških vrednot med srednješolci. Medtem ko večina dosedanjih raziskav kvantitativno potrjuje povezanost med družinskim okoljem in okoljsko odgovornim vedenjem, naša raziskava pojasnjuje, kako mladi sami razumejo procese nastajanja teh vrednot. Rezultati kažejo, da mladi ekoloških vrednot ne povezujejo zgolj z znanjem ali okoljskim izobraževanjem, temveč predvsem z vsakodnevnimi izkušnjami, medosebnimi odnosi in zgledom staršev v primarnem družinskem okolju. Prav v tem predstavlja raziskava svoj izvirni znanstveni prispevek.

6 Omejitve raziskave

Pri interpretaciji rezultatov je treba upoštevati več omejitev raziskave. Prva omejitev se nanaša na velikost in način izbora vzorca. Raziskava je bila izvedena na manjši skupini osmih dijakov, zato ugotovitev ni mogoče statistično posploševati na celotno

populacijo srednješolcev. Namen kvalitativne raziskave namreč ni statistična reprezentativnost, temveč poglobljeno razumevanje proučevanega pojava.

Druga omejitev je povezana z raziskovalnim pristopom. Podatki temeljijo na samooceni udeležencev v fokusni skupini, zato ni mogoče izključiti vpliva socialno zaželenih odgovorov. Pri tem obstaja možnost, da so udeleženci svoja stališča in vedenje predstavili bolj pozitivno, kot jih dejansko uresničujejo v vsakdanjem življenju. Poleg tega dinamika fokusne skupine lahko vpliva na izražanje posameznih mnenj, saj lahko nekateri udeleženci svoja stališča prilagodijo prevladujočemu mnenju skupine.

Omejitev predstavlja tudi dejstvo, da so bili v raziskavo vključeni dijaki ene srednje šole, zato lahko na njihove odgovore vplivajo posebnosti lokalnega okolja, šolskega sistema ali družbenega konteksta. Prav tako večina udeležencev izhaja iz urejenih družinskih okolij, zato raziskava ne omogoča primerjave z mladostniki, ki odraščajo v manj spodbudnih ali socialno ogroženih družinah.

Kljub navedenim omejitvam raziskava omogoča poglobljen vpogled v razumevanje oblikovanja ekoloških vrednot med mladostniki ter prispeva k boljšemu razumevanju vloge primarne socializacije pri razvoju okoljsko odgovornega vedenja. V prihodnjih raziskavah bi bilo smiselno vključiti večje in bolj raznolike vzorce udeležencev, primerjati različna družinska okolja ter kvalitativni pristop dopolniti s kvantitativnimi raziskovalnimi metodami. Takšen kombinirani raziskovalni pristop bi omogočil celovitejše razumevanje dejavnikov, ki vplivajo na razvoj ekoloških vrednot.

7 Zaključek

Sodobni okoljski izzivi vse bolj poudarjajo pomen razvoja ekoloških vrednot kot enega izmed ključnih dejavnikov trajnostnega razvoja družbe. Rezultati pričujoče raziskave potrjujejo, da oblikovanje okoljsko odgovornega vedenja ni zgolj posledica pridobljenega znanja o okoljskih problemih, temveč predvsem dolgotrajnega procesa socializacije, v katerem posameznik postopoma razvija vrednote, norme in vedenjske vzorce.

Raziskava je pokazala, da srednješolci družino razumejo kot najpomembnejše okolje razvoja ekoloških vrednot. Po njihovem mnenju se odgovoren odnos do narave oblikuje predvsem preko zgleda staršev, vsakodnevnih družinskih navad ter neposrednih izkušenj, ki jih otrok pridobiva v primarnem družinskem okolju. Šola in mediji imajo pri tem pomembno, vendar predvsem dopolnilno vlogo, saj prispevajo k poglobljanju znanja, okoljskemu ozaveščanju in utrjevanju že oblikovanih vrednot.

Pomembna ugotovitev raziskave je tudi, da mladi razvoj ekoloških vrednot razumejo kot medgeneracijski proces. Prihodnjim generacijam bi jih po njihovem mnenju najuspešneje posredovali z lastnim zgledom, skupnimi dejavnostmi in vsakodnevnim odgovornim ravnanjem. To potrjuje pomen primarne socializacije kot temeljnega procesa oblikovanja trajnih vrednot, ki usmerjajo posameznikovo vedenje tudi v odraslosti.

Izvirni prispevek raziskave je v kvalitativnem vpogledu v razumevanje procesov oblikovanja ekoloških vrednot med srednješolci. Medtem ko številne dosedanje raziskave potrjujejo povezanost med družinskim okoljem in okoljsko odgovornim vedenjem, pričujoča raziskava dodatno osvetljuje, kako mladi sami razumejo vpliv družine, šole in drugih socializacijskih dejavnikov na razvoj svojega odnosa do okolja. Rezultati kažejo, da se ekološke vrednote oblikujejo predvsem skozi vsakodnevne medosebne odnose, zgled pomembnih drugih in neposredne življenjske izkušnje, kar predstavlja pomembno izhodišče za načrtovanje vzgojno-izobraževalnih programov na področju trajnostnega razvoja.

Ugotovitve raziskave prispevajo k razumevanju pomena primarne socializacije pri oblikovanju okoljsko odgovornih posameznikov ter poudarjajo potrebo po tesnejšem povezovanju družine, šole in širše družbene skupnosti pri spodbujanju trajnostnega načina življenja. Prav celostno delovanje vseh socializacijskih dejavnikov lahko pomembno prispeva k razvoju generacij, ki bodo sposobne odgovorno in trajnostno ravnati z naravnim okoljem.

Ugotovitve raziskave nakazujejo, da bi morali prihodnji programi okoljske vzgoje večjo pozornost nameniti vključevanju staršev in družin v vzgojno-izobraževalni proces. Le usklajeno delovanje družine, šole in širše družbene skupnosti lahko dolgoročno prispeva k oblikovanju trajnih ekoloških vrednot ter okoljsko odgovornega vedenja prihodnjih generacij.

Literatura in viri

- An, J., Zhu, X., Shi, Z., & An, J. (2024). A serial mediating effect of perceived family support on psychological well-being. *BMC Public Health*, 24(1), 940. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-18476-z>
- Bornstein, M. H., Yu, J., & Putnick, D. L. (2022). Prospective associations between mothers' and fathers' parenting styles and adolescents' moral values: Stability and specificity by parent style and adolescent gender. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2022(185–186), 9–25. <https://doi.org/10.1002/cad.20488>
- Cajnko, P., Cajnko, K., & Gomboc, T. (2025). *Harnessing coaching skills for children's mental health and well-being*. *Interacción y Perspectiva: Revista de Trabajo Social*, 15(1), 304–317. <https://doi.org/10.5281/zenodo.14031943>
- Cerv, P. B., Büssing, A. G., & Möller, A. (2025). Only green time, and not screen time, predicts connectedness to nature among urban middle school students. *People and Nature*, 7(10), 2500–2510. <https://doi.org/10.1002/pan3.70143>
- DeVile, N. V., Tomasso, L. P., & Stoddard, O. P., et al. (2021). Time spent in nature is associated with increased pro-environmental attitudes and behaviors. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(14), 7498. <https://doi.org/10.3390/ijerph18147498>
- Gatersleben, B., Murtagh, N., & Abrahamse, W. (2014). Values, identity and pro-environmental behaviour. *Contemporary Social Science*, 9(4), 374–392. <https://doi.org/10.1080/21582041.2012.682086>
- Grusec, J. E. (2011). Socialization processes in the family: Social and emotional development. *Annual Review of Psychology*, 62(1), 243–269. <https://doi.org/10.1146/annurev.psych.121208.131650>
- Gunay Sharbat Gizi Agayeva. (2021). Relationships in the family and their influence on the formation of the child's personality. *International Journal of Innovative Technologies in Economy*, 1(33). https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/30032021/7501
- Huddart-Kennedy, E., Beckley, T. M., McFarlane, B. L., & Nadeau, S. (2009). Rural-urban differences in environmental concern in Canada. *Rural Sociology*, 74(3), 309–329. <https://doi.org/10.1526/003601109789037268>
- Kalatzi Pantera, D., Böhmelt, T., & Bakaki, Z. (2023). The transnational influence of natural disasters on environmental attitudes. *European Journal of Political Research*, 62(3), 761–780. <https://doi.org/10.1111/1475-6765.12572>
- Kleindienst, P. (2022). The role of Catholic schools in promoting human dignity. *British Journal of Religious Education*, 44(3), 348–360. <https://doi.org/10.1080/01416200.2021.1918059>
- Kroflič, R., & Turnšek, N. (2018). Values education in early childhood settings: Concepts, approaches and practices. In E. Johansson, A. Emilson, & A.-M. Puroila (Eds.), *Values education in early childhood settings* (Vol. 23, pp. 123–140). Springer International Publishing. https://doi.org/10.1007/978-3-319-75559-5_6
- Lanjekar, P. D., Joshi, S. H., Lanjekar, P. D., & Wagh, V. (2022). The effect of parenting and the parent-child relationship on a child's cognitive development: A literature review. *Cureus*. Advance online publication. <https://doi.org/10.7759/cureus.30574>

- Li, R., Meng, Z., & Hu, Y. (2025). Cultivating child prosocial behavior in dynamic family systems: The distinct role of family conflict and parental monitoring. *International Journal of Behavioral Development*, 49(3), 228–239. <https://doi.org/10.1177/01650254251314772>
- Lin, Y., Ab Kadir, M. A., & Kaur, D. (2025). Preschool educators' perceptions on values education. *Education Sciences*, 15(2), 140. <https://doi.org/10.3390/educsci15020140>
- Makarova, E., Döring, A. K., Daniel, E., & Benish-Weisman, M. (2025). Editorial: Research on value development in the school context: New directions and approaches from an international perspective. *European Journal of Psychology of Education*, 40(4), 116. <https://doi.org/10.1007/s10212-025-01003-y>
- Olson, A. E., Chow, S.-M., Jones, D. E., & Shenk, C. E. (2023). Child maltreatment, parent-child relationship quality, and parental monitoring in relation to adolescent behavior problems: Disaggregating between- and within-person effects. *Child Abuse & Neglect*, 136, 106003. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2022.106003>
- Osher, D., Cantor, P., Berg, J., Steyer, L., & Rose, T. (2020). Drivers of human development: How relationships and context shape learning and development. *Applied Developmental Science*, 24(1), 6–36. <https://doi.org/10.1080/10888691.2017.1398650>
- Perrin, M. B., Ehrenberg, M. F., & Hunter, M. A. (2013). Boundary diffusion, individuation, and adjustment: Comparison of young adults raised in divorced versus intact families. *Family Relations*, 62(5), 768–782. <https://doi.org/10.1111/fare.12040>
- Pinquart, M. (2017). Associations of parenting dimensions and styles with externalizing problems of children and adolescents: An updated meta-analysis. *Developmental Psychology*, 53(5), 873–932. <https://doi.org/10.1037/dev0000295>
- Potočnik, V. (2008). Družina kot zveza: Družinske vezi v vrtincih sodobnosti. *Bogoslovni vestnik*, 68(3), 313–336.
- Puhlman, D. J., Maurya, R., Shigeto, A., Murillo-Borjas, G. A., & Vincenti, V. B. (2024). Family dynamics in the context of elder family financial exploitation: Application of qualitative genogram analysis. *Family Relations*, 73(4), 2765–2783. <https://doi.org/10.1111/fare.13040>
- Rauscher, E. A., Schrod, P., Campbell-Salome, G., & Freytag, J. (2020). The intergenerational transmission of family communication patterns: (In)consistencies in conversation and conformity orientations across two generations of family. *Journal of Family Communication*, 20(2), 97–113. <https://doi.org/10.1080/15267431.2019.1683563>
- Reiss, D., Ganiban, J. M., Leve, L. D., Neiderhiser, J. M., Shaw, D. S., & Natsuaki, M. N. (2023). Parenting in the context of the child: Genetic and social processes. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 87(1–3), 7–188. <https://doi.org/10.1111/mono.12460>
- Rohner, R. P. (2021). Introduction to interpersonal acceptance-rejection theory (IPARTheory) and evidence. *Online Readings in Psychology and Culture*, 6(1). <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1055>
- Schneider, M., Falkenberg, I., & Berger, P. (2022). Parent-child play and the emergence of externalizing and internalizing behavior problems in childhood: A systematic review. *Frontiers in Psychology*, 13, 822394. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.822394>

- Smoliński, P., Biegańska, J., & Środa-Murawska, S. (2024). Differences in the environmental awareness of the Polish population. *Acta Scientiarum Polonorum Administratio Locorum*, 23(2), 303–320. <https://doi.org/10.31648/aspal.9542>
- Sunderland, M. (2010). *Znanost o vzgoji: Praktični nasveti o spanju, joku, igri in ustvarjanju čustvenega ravnovesja za vse življenje*. Didakta.
- Walsh, F. (2016). Family resilience: A developmental systems framework. *European Journal of Developmental Psychology*, 13(3), 313–324. <https://doi.org/10.1080/17405629.2016.1154035>
- Wei, Z. (2024). Study on the effect of international disaster news reporting on public environmental protection behavior. *Communications in Humanities Research*, 64(1), 6–10. <https://doi.org/10.54254/2753-7064/2024.18275>
- Žorž, B. (2009). *Razvajenost: Rak sodobne vzgoje*. Mohorjeva družba.